

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Satirer, 1720-42

Citation: Falster, Christian: "Satirer, 1720-42", i Falster, Christian: *Satirer, 1720-42*, udg. af Aage Schiøttz-Christensen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel, 1982, s. 30. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-falster05-shoot-idm140600520451072/facsimile.pdf> (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Satirer, 1720-42

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

For en forbindelse med Luxdorph just i de første dage af 1742 taler det, at næste hæfte af Luxdorps »Samling«, marts hæftet, bragte ikke mindre end tre navngivne digte af Falster – to gratulationsdigte til fornemme damer og den »Supplique til Kongen«, som næppe kan være kommet til Luxdorps kundskab uden Falsters egen medvirken.

Der tegner sig således følgende forløb:

Falster har skrevet sine første satirer i godt humør og ud af karsken bælg (de fem alméne eller egentlige satirer fra 1720-22). Så standser den frugtbare, men kortvarige produktion brat, og da han otte år efter tager den op til vurdering, har han tabt modet og giver op (den personlige slutning af »Verden som et Doll-Huus«, 1730), og det da indtrædende mørksyn har bredt sig og dominerer i det rent personlige digt om falske venner fra 1739. I 1742 har han dog efter tilskyndelse udefra følt sig opmuntret til at genoptage holdningen i de første, egentlige satirer, men det hastige lejlighedsarbejde, der blev resultatet, faldt ud som en krydsning mellem de to intentioner, idet der anes et personligt engagement bag det alméne – og snævre – sigte.

11.

Vendepunktet indtræder med »Verden som et Doll-Huus«, der begynder i det alméne og ender i det personlige.

Det er i denne forbindelse meget påfaldende, at den danske satire offentliggjordes i 1730, men den latinske discurs om den først året efter – i 1731 i 2. part af *Amoenitates*.

Pennepróven bliver bekendelse 31

Enhver, der ville, kunne altså nu sammenligne den latinske redegørelse for temaet med den danske realisering af det og ad den vej få forklaret, at satiredigteren har skiftet holdning. Der er forskel mellem den oprindelige form, som discursen meddeler, og den endelige form i den trykte udgave fra 1730: det latinske lyssyn fra dengang er blevet til et dansk mørksyn nu.

Efter de muligheder for en tidsbestemmelse, discursen indeholder, kan dens tid med ret stor tilnærmelse til vished fastsættes til *engang i løbet af 1719* efter dette års 10. jan. – d.v.s. efter datoen for det brev fra Rantzau, der opfordrede Falster til at blive en dansk Juvenal. Medens der m.h.t. tidsbestemmelserne i øvrigt henvises til udgiverens artikel i *Danske Studier*, 1981, skal her nævnes, hvorledes Falster trækker en af dem ind ved hårene: når han i debatten henviser til et brev, han har modtaget d. 22. febr. 1718, er denne i og for sig helt overflødige eller uvedkommende oplysning beregnet på at lade læseren af 1731 forstå, at det, han her læser om, må lægges tilbage i årene hen mod tidspunktet for den anførte brevdato.

Den latinske skitse fra 1719 adskiller sig fra den danske udførelse fra 1730 på en række mindre væsentlige og ét meget væsentligt punkt.

I den danske form er afsnittet »drengen« (*puer*) faldet ud og erstattet med en dublet til den »lille jomfru« (*virguncula*). Endvidere er afsnittet om »soldaten« (*miles*) udgået uden erstatning, hvorved den danske forms antal af værelser reduceres fra 10 til 9.

32 *Penneprøven bliver bekendelse*

Medens disse ændringer forekommer neutrale, mærkes der hensigt, når førsteførmens 8 og 9 byttes om, så man i den danske redaktion kommer umiddelbart fra den hårde kritik af *religiosus* til det sidste afsnit om digteren selv (*ego ipsemet*): forståelsen af digterens mismod ved den kritiske gerning ledes derved uvilkårligt i retning af et uovervindeligt religiøst hykleri som dets kilde.

Men – og det er det væsentlige punkt – i den latinske skitse fra 1719 er der slet ikke noget mismod! Det er først kommet til i redaktionen fra 1730 og da som noget helt nyt. Enhver, der sammenligner, ser det.

Tøger Reenberg havde sluttet sin »Verdens Daarekiste« med at anbringe sig selv i den: »Jeg og af samme *Vanitet*, – Blant andre Narrer fleere, – Vil her mig gjøre til Poet, – og Daarer reformere«. Også Falster anbringer sig selv som den sidste i rækken af galehuslemmer såvel i det latinske referat som i den danske udførelse.

Men han er ikke den samme begge steder. Fra 1719 til 1730 er satirikeren i ham undergået en radikal forvandling.

I den første støbning – den latinske – er holdningen humorens som hos Holberg. Som denne ikke glemmer sig selv, når han raillerer med andre, gør Falster det heller ikke. Hovedparten af det kortfattede referat af *ego-ipsemet*-afsnittet udgøres af dette citat af Seneca, hvis visdom Falster gør til sin: »Naar jeg engang vil forlyste mig ved en Nar, behøver jeg ikke at lode langt borte: jeg ler ad mig selv«.

Penneprøven bliver bekendelse 33

Men i den danske form fra 1730 er al selvanalyse i humørens forsonende ånd borte. Når han nu vender blikket mod sig selv, ser han ikke længer sit slægtskab med de andre narre, men kun sin forskel fra dem: medens de er tåbelige o.s.v., er han den naive idealist, der har troet, at han kunne reformere verden, men som nu under veklager tvinges til at indse, at den opgave, han har fået pålagt af Sokrates, er over evne. Han har givet op. Det *kan* ikke nytte!

Som satiredigtningens sprog var udviklet, savnede det udtryk for det patetisk smertefulde. Så da Falster bekender tragedien ved opgivelsen af en ideel stræben, skræmmer det i disse yderst jævne ord, der søger flugt ved at læne sig op ad ordsprogene:

Hans Skiers-Ild dog ey rensø kand
 De sudlervorne Siæle;
 En Hore vil dog have Mand
 Og Tyven vil dog stjæle.

»Verden som et Doll-Huus« blev i sin tid til som hans gennembrud til den satiriske poesi, men af en utilfredshed med den, hvis grund vi ikke kender og heller ikke kan gisne om ud fra det latinske referat, henlagde han den i stedet for at lade den udkomme som den første af sine satirer med alment sigte.

Da de øvrige fem af denne gruppe er udkommet og tiden går, kommer han mere og mere til at indse, at verden ikke kan hjælpes, fordi den er og bliver et galehus, og da denne opfattelse har fæstnet sig til overbevisning, tager han i 1730 sin satire med galcheset frem igen, ændrer den i overensstemmelse med sit mørksyn, på visse punkter radikalt – og udgiver den.

34 *Hvorfor standsede Falster 1722?*

Tidspunktet var ikke tilfældigt.

Året 1730 var jo året for det regentskifte, der gjorde ham modløs og tavs. Stenningen under Christian d. 6. standsede Falsters virksomhed, ligesom den gav Holbergs en anden retning – siger N. M. Petersen (IV, 2. 277).

Som yderligere og endelig oplysning for dem, det måtte interessere, modtager han året efter i *Amoenitates*, 1731, den latinske tekst om »Verden et Galehus«, som han har haft liggende i sit skrin siden 1719 og nu optrykker uden ændringer.

Den, der læser teksterne i den kronologiske orden – først den latinske, så den danske – ser, hvorledes det, der skulle have været hans goddag til poesien, er blevet forvandlet til hans farvel.

12.

Som følge af omstændighederne ved tilblivelsen og offentliggørelsen af »Verden som et Doll-Huus« må tidsgrænsen for de egentlige satirer rykkes tilbage fra 1730 til 1722, hvilket igen vil sige, at som satiredigter har Falster kun blomstret de få år fra 1720 til 1722.

Hvorfor standsede han?

Det var som nævnt ikke af mangel på anerkendelse, og vi veed intetsomhelst om, hvorvidt han skulle have følt sig overfløjet, da det første bind af Holbergs komedier udkom i 1723.

Derimod er det rimeligt at hæfte sig ved, at Falster blev udnævnt til rektor i 1723 og allerede fra slutningen af det foregående år har vidst, at det ville ske.

Medens han i 1712 var blevet ansat som korrektor